

4- Les agricultures modernes. [4]

El manteniment del sistema senyorial.

La segona servitud a Europa centreoriental.

Revolució agrària i transició cap al capitalisme.

Anglaterra i Països Baixos.

Les agricultures colonials i els intercanvis

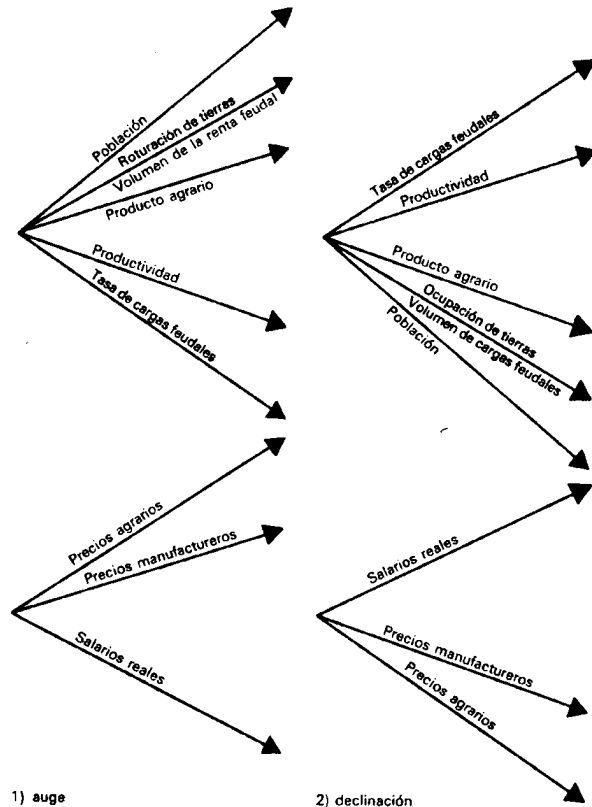

FIGURA 2

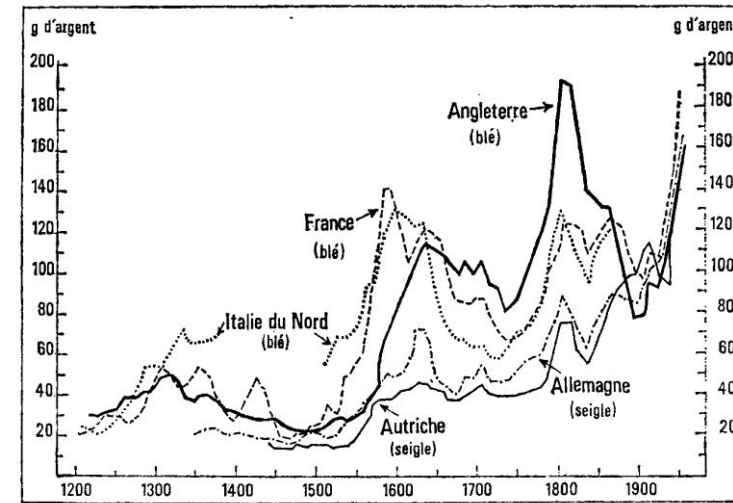
*Las fluctuaciones seculares del feudalismo europeo
(representación esquemática)*

FUENTE: G. Bois, *Crise du féodalisme*, París, 1976, pp. 357, 359 (modificado).

Història Agrària

Moviment secular i conjuntures a Europa occidental
Preu dels cereals en grams de plata per 100 kg

Expansió, auge

XI-mXIV

XVI

XVIII

Crisi, depressió

mXIV-XV

XVII

1m XIX

Lectures:

Jan de Vries i Robert

Allen, ambdues al

dossier.

Lectura extra d'Anderle
a Materials docents.

Model de Guy Bois

→ model dinàmic i global ≠ model neomalthusià.

- dinàmic perquè indica tendències, per tant considera el temps: és històric.

- global perquè considera variables socials com la taxa de sostracció o els salaris reals i no tan sols població i recursos com en el model malthusià.

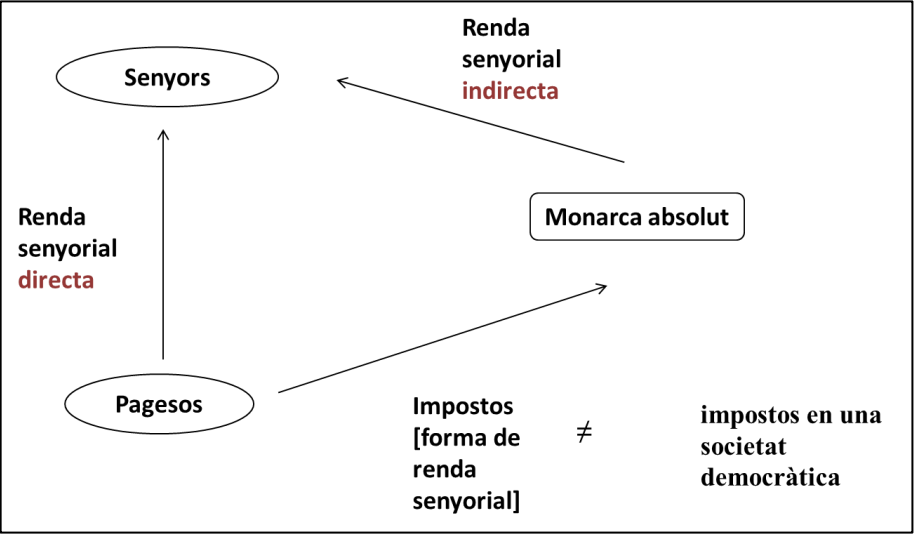
→ model teòric que es fonamenta en els canvis històrics d'una majoria de societats europees.

Les transformacions agràries a l'edat moderna.

Tres vies:

- *Manteniment del règim senyorial a Europa occidental en general*, malgrat la pèrdua de poder adquisitiu de la renda senyorial amb la revolució dels preus del segle XVI. La noblesa col·labora amb les monarquies absolutes per tal d'evitar pèrdues de renda real, obtenint una renda senyorial indirecta (les remuneracions que ofereix la corona), que s'afegeix a la directa. A Castella el rei, per tal d'obtenir fons, ven pobles reials que esdevenen senyorials.
- *Segona servitud a Europa oriental*. A Europa occidental ja s'havia suprimit la servitud amb les revoltes de la Baixa Edat Mitjana (Tema 3). A l'oriental –a l'est del riu Elba- s'implanta la servitud de la gleba a l'edat moderna. Els serfs han de treballar gratuïtament de tres a cinc dies setmanals (vegeu Cuadro 6) a les reserves senyorials per produir cereal i carn a preu barat exportable a Europa occidental, amb la col·laboració de comerciants. Desenvolupament dels intercanvis comercials desiguals (vegeu pàgina 9), ja que Europa occidental ven productes manufacturats a uns preus relatius més elevats. Aquest treball gratuït i obligatori es coneix com a corvees. No confondre-les amb el règim dominical, on les prestacions en treball són el pagament del lloguer per la terra.

Els dos quadre provenen de KRIEDTE, P., *Feudalismo tardío y capital mercantil*, Crítica, Barcelona, 1988.

Trabajo servil y trabajo asalariado en los dominios señoriales de la starostía de Korczyn, de 1533-1538 a 1660 (en días por Hufe del dominio)

	1533-1538		1564-1572		1600-1616		1660	
	días	%	días	%	días	%	días	%
Personal del dominio señorial	268	35	200	19	181	15	85	5
Trabajo servil con caballo	490	65	551	53	475	40	598	33
Trabajo servil sin caballo	—	—	280	28	540	45	1.102	62
	758	100	1.031	100	1.196	100	1.785	100

FUENTE: A. Wyczanski, *Studia nad gospodarka starostwa korczyńskiego 1500-1660*, Varsovia, 1964, pp. 217, 221.

CUADRO 6
El dominio señorial de la nobleza en Polonia, 1500-1655

	1500 1550	1551 1580	1580 1605 ¹	1606 1630 ¹	1631 1655 ¹
Tamaño del dominio (en Hufe)	3,1	3,6	4,0	4,4	6,2
Tamaño de la superficie campesina (en Hufe)	6,5	4,5	—	—	—
Hufe de campesinos por Hufe del dominio	2,1	1,3	0,9		
Trabajo servil semanal por Hufe (en días)	1,7	3	3 ²	4 ²	5 ²
Proporción de trabajo servil en el cultivo de las Hufe del dominio (%)	57	63	52	68	60

NOTAS: 1. Sólo Gran Polonia. 2. Gran Polonia oriental: 1580-1612, 1613-1626, 1627-1655; Gran Polonia occidental: 1580-1594, 1595-1615, 1616-1655.

FUENTES: A. Wyczanski, *Studia nad folwarkiem szlacheckim w Polsce w latach 1500-1580*, Varsovia, 1960, pp. 84, 104, 108, 109, 113; M. Kamlet, *Folwark szlachecki w Wielkopolsce w latach 1580-1655*, Varsovia, 1976, pp. 14 s., 21, 162.

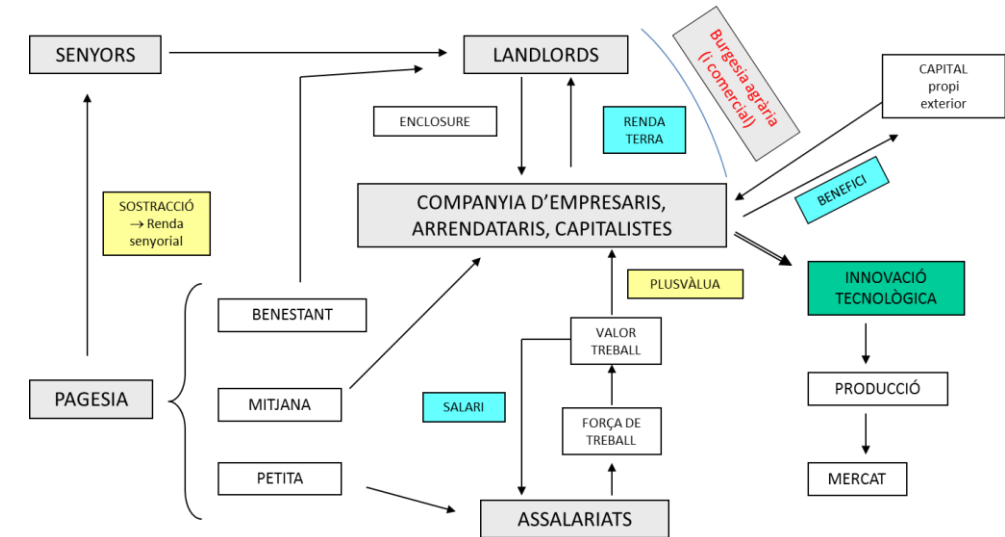
Hufe: explotación d'entre 7'5 i 20 ha segons cultius, ecosistema,... → hauria de permetre la reproducció de la Unitat Familiar Pagesa.

Anglaterra: transició cap al capitalisme (XVI-i XIX) i revolució agrària (1600-1750) .

- en l'esquema adjunt s'explica com es passa de la relació senyors/ pagesia a burgesia agrària/ assalariats. És un procés que comença al segle XVI però que no acaba fins les primeres dècades del segle XIX. Per tant és l'esquema que presenta l'origen del capitalisme agrari. Són senyors els qui, a la primera meitat del segle XVI, articulen aquest capitalisme agrari, per allunyar-se dels problemes que l'augment dels preus (revolució dels preus del segle XVI a Europa) genera en fer perdre poder adquisitiu a les rendes senyorials en diners. Tanquen els camps (enclosures), consolidant la propietat privada.
- noves institucions → propietat privada contra els usos i bens comuns
- només el treball genera valor (Smith, Ricardo). Una part d'aquest valor va al treballador com a remuneració per la venda de la seva força de treball, l'altra part és la plusvàlua – valor del treball que no percep el treballador- que permet l'acumulació de capitals (Marx). Aquesta explicació s'aplica també al capitalisme industrial.
- els *landlords* i la companyia d'arrendataris constitueixen la burgesia agrària i comercial, ja que obtenen la seva riquesa a partir de la plusvàlua que es transforma en benefici del capital o en renda de la terra per al propietari.
- origen de la classe obrera → procés d'acumulació originària de capital = procés històric de separació del productor dels mitjans de producció. Per exemple, petits pagesos que passen a ser assalariats.
- sobre la revolució agrària anglesa hi ha dos visions:
 - visió tradicional: és a les “enclosures” on es fan els grans avenços de la revolució agrària anglesa.
 - visió actual (a partir d'estudis com els de Robert Allen, lectura obligatòria): entre 1600 i 1740 són els petits pagesos (*yeomen*) els que en els camps oberts (*openfields*) posen a punt les rotacions de cultiu que caracteritzen la revolució agrària anglesa. El paper de les grans explotacions (“enclosures”) serà més evident a partir de mitjan segle XVIII, moment en què creixen de manera important mitjançant les lleis del Parlament.

Transició cap al capitalisme a Anglaterra (XVI-i XIX)

Transició cap al capitalisme

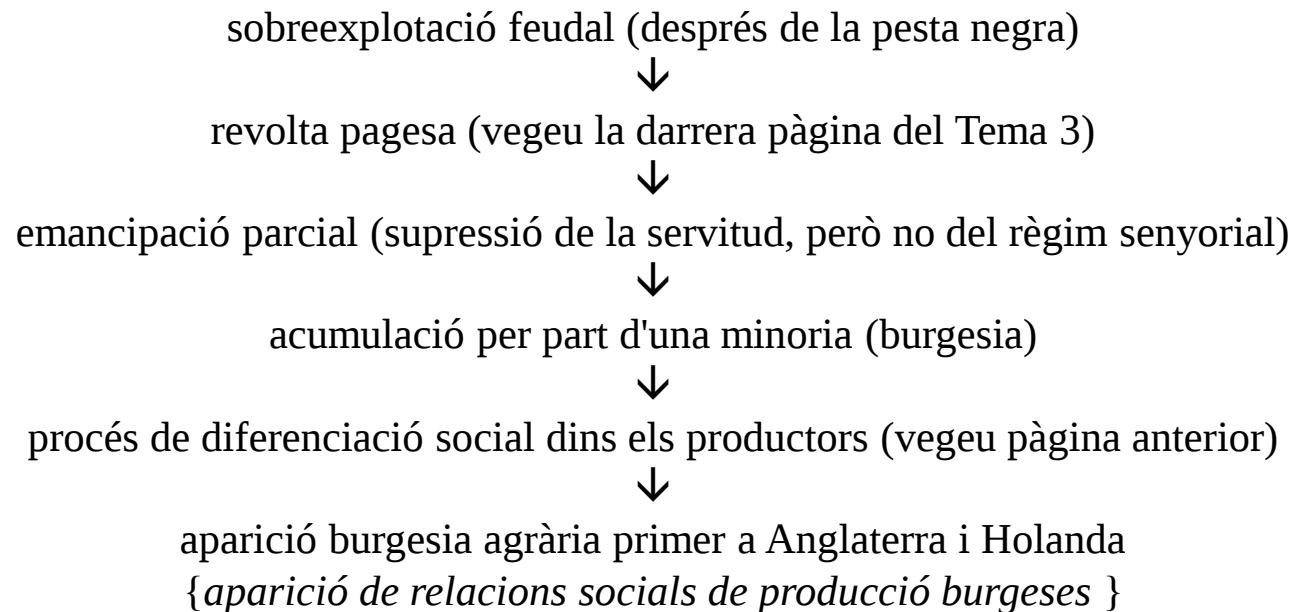
- Propietat privada ≠> béns i usos comunitaris.
- Procés de separació dels productors dels seus mitjans de producció → acumulació originària/ primitiva de capital.
- Plusvàlua ⇒ formació de capitals.
- Altres formes d'extracció de renda [ex: parceria].

A. Sweezy → paper del comerç i de la burgesia comercial. És difícil d'acceptar ja que, per exemple, la burgesia comercial s'aprofita dels intercanvis desiguals entre Europa oriental (serfs) i occidental (lliures però sotmesos al règim senyorial, ja que després de les revoltes pageses de la Baixa Edat Mitjana no hi ha servitud de la gleba). O els comerciants que comercien amb les plantacions amb esclaus. Vegeu la part final d'aquest tema. Això no significa que no hi hagi burgesia comercial que sí que afavoreix el capitalisme de manera clara.

B. Dobb → paper de les transformacions dins la societat, sense negar el paper del comerç en determinades situacions com a element complementari.

Model de M. DOBB (És el mateix que hem vist a la pàgina anterior)

Revolució agrària a Anglaterra segons Robert Allen.

Recordem que el sistema d'acoblament es dona a partir del segle XVI tant a Anglaterra com als Països Baixos, ja explicat a classe. Respecte a rotacions més intensives, els Països Baixos ho fan al XVI (veure pàgina següent) i Anglaterra al XVII, p. ex., sistema de Norfolk (lectura de l'Allen).

Visió tradicional → idealització de les grans explotacions.

Visió actual: Robert Allen i altres → els protagonistes fins 1740 són els openfields i els petits i mitjans pagesos (yeomen).
yeomen i open fields → artífex Revolució Agrària anglesa [1600-1740].

- * XVI-m. [mitjans] XVIII (Δ producció); m.XVIII-i. [inícis] XIX (poc); a partir i XIX, poc paper **inicial** de les grans explotacions.
- * i.XIX preus alts: ∇ consum/ càpita $\Rightarrow$ ∇ estatura.
- * 1500-1800 a Europa: productivitat del treball baixa (Δ població i ∇ ingressos), però 1600-1750 augmenta en els openfields.
- * els *open fields* no tan rígids, nous cultius al XVIII, les experiències es feien a les parcel·les, combinació de privat i comunitari. Llegums, millora ramadera i noves llavors (els dos primers punts no confirmats per explicar l'augment dels rendiments).
- * A Spelbury les innovacions (rotacions) no eren obligatòries. Es partia de la base que la pagesia amb menys recursos imitaria les rotacions més productives que experimentava la pagesia més benestant.
- * *convertible husbandry* (sistema d'acoblament).
- * les grans explotacions tenen importància a la segona meitat del XVIII pel que fa a rendes, però no tant pel que fa a la producció i productivitat. Als sòls pesats sí més rendiments de les enclosures.
- * Enclosures un 10% més rendiment que els Open Fields; aquests un 90% del que s'aconseguí al XIX respecte a l'edat mitjana.
- * les Enclosures pautes més innovadores i és especialitzat; renda per ha més elevada. Afavoria als lloctinents, a la *gentry* (noblesa rural) i a l'aristocràcia.
- * els camps tancats no expliquen l'augment de la producció global.
- * manteniment productivitat terra i treball al XVIII: es compensen processos. Més mà d'obra als *openfiels* (cultiu intensiu), menys a les enclosures. Més productivitat en les més grans (pas a les més grans).

en color blau les idees clau

PAÏSOS BAIXOS (a partir del segle XVI)

sistema de la triple alternança substituït en part per sistemes més intensius:

- Guaret al 4t, 5è o 6è any. És a dir rotacions de 4, 5 o 6 anys on només aquella part està en repòs.
- farratges al guaret o en la rotació de cultius. Així s'aconsegueix la reducció del guaret.
- explotacions agropecuàries rotatòries (sistema d'acoblament) [mixed farming o new husbandry]
- desenvolupament de les plantes comercials.

per què va ésser possible?

- augment població urbana i desenvolupament de la manufactura.
- importació dels dèficits de cereals de la zona del Bàltic (cereals d'Europa centre-oriental i oriental).
- **Províncies del Sud (actual Bèlgica)** → petites explotacions intensives. Mercat en expansió pels seus productes: lli, colorants, o lli filat i teixit.
 - La feblesa del mercat del blat feu que els propietaris nobles deixessin fer a la pagesia nous cultius i rotacions més intensives.
 - A Flandes i Brabant el cultiu intensiu fou l'especialitat del petit pagès en les seves terres al marge de la propietat noble.
- **Holanda (nord)** → grans propietats pageses (origen del capitalisme en l'agricultura), especialment per a produir formatge, mantega i carn; a més, molta població productora de béns i serveis.
 - Prop de les ciutats, agricultura intensiva (hort, tabac, bulbs i cultius industrials com la roja [*Rubia tinctorum* per a colorant], cànem i llúpol [*Humulus lupulus*, dita també *boca de llop*, *herba de la cervesa*]).
 - Fou possible per facilitats en l'exportació, proximitat mercats urbans i importació de cereals.
 - la guerra amb Espanya redueix el paper de la noblesa i a la vegada una creixent classe mercantil inverteix en sanejaments (dics i polders).
 - Qui té diner, gran propietari o arrendatari; els altres oficis, a ciutat o navegació. A Frísia, a mitjan XVIII, grangers, criats i jornalers eren només 1/3 de la força de treball.

FRANÇA

→ nord de França (p.e. la regió de Beauvaisis), *laboureurs* que, després de la crisi de 1647-1651, compren terra a petits camperols (*manouvriers*), arriben a tenir fins 100 ha, una dotzena de cavalls i grans ramats; encapçalen la societat pagesa, deixen crèdits, contracten *manouvriers* i produeixen molt del blat que va al mercat.

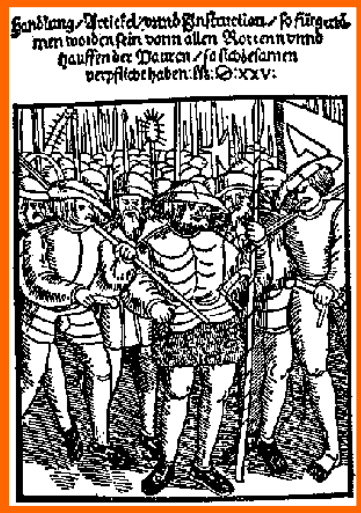
→ *fermiers*, part dels *laboureurs* que son arrendataris de terres pertanyents a la noblesa i a l'església. Els *fermiers généraux*: recullen dels parcers les rendes per al senyor. Organitzen les parceries. Els *fermiers* i els recaptadors d'impostos [són els mateixos?] dificulten el progrés de l'agricultura francesa.

INTERPRETACIONS SOBRE ELS MOVIMENTS PAGESOS

AUTONOMIA/ DEPENDÈNCIA

- a. realitat subordinada a altres moviments, poca incidència històrica [Pirenne, Mousnier,...]
- b. moviments amb originalitat pròpia [Hilton, Porchnev, Accati]

GUERRA PAGESA A ALEMANYA, 1524-1525

Pagesia que reivindica unes condicions de vida millors, recolzada també per sectors urbans no nobles que volen canvis.

Impacte de Luter, el qual finalment s'allunya per la violència dels insurrectes.

Repressió ferotge: 100.000 pagesos morts.

Al sud i sud-oest d'Alemanya, gràcies al paper de les ciutats, la repressió pagesa contra la guerra pagesa de 1524-1525 no es traduí en implantar la servitud de la gleba [Anderle, lectura complementària].

A la historiografia occidental durant molt de temps:

- * ha dominat el concepte de progrés, però progrés és un concepte relacionat amb la societat liberal burgesa.
- * Segons aquest concepte, els fets només tindrien importància si després reeixiren.
- * dues visions de les societats pageses:
 - a → història liberal: reaccionaris i retrògrads.
 - b → història marxista fins fa unes dècades: els pagesos són vistos com a futura mà d'obra o com a força auxiliar de la classe obrera.

Ara autors com la Luisa Accati argumenten que

- * cal recuperar l'anàlisi de la situació real d'un determinat moment i descartar el profetisme.
- * més que analitzar els 1600s amb referents (fets i categories) dels 1700s, cal considerar que el 1700s té les seves arrels al segle anterior.
- * cal veure què reivindiquen els pagesos de diferent a la burgesia i la noblesa, donat que sovint són definits per negació ["no volen..."]. Cal definir el model cultural de les masses rurals.
- * maduresa política, programa social i consciència de classe són conceptes relacionats amb el sorgiment i desenvolupament de la societat industrial. No es poden aplicar a societats precapitalistes.

Característiques mínimes constants de les revoltes rurals (Accati):

- 1 → respecte del codi de dret tradicional, que reflecteix un mode de vida:
 - a. refús de noves gabelles.
 - b. refús del lliure mercat.
 - c. Localisme.
- 2 → paper determinant de la dona.
- 3 → igualitarisme originari de la comunitat – poble.

* A França, legalitat fins i tot en moment d'insubmissió. Explicació: base que dóna la parròquia. La pagesia s'oposa a l'aprofitament exterior, a les noves gabelles i a la manca de respecte al dret.

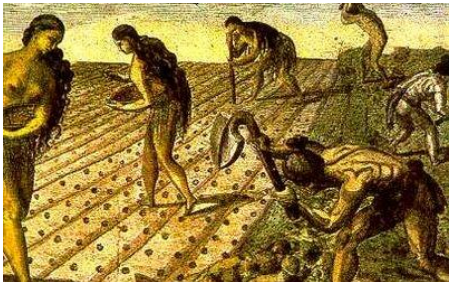
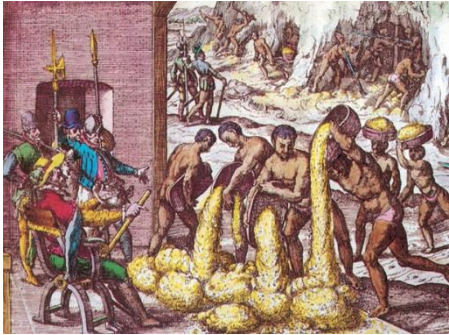
* Les revoltes de 1560-80, a França, segons Le Roy Ladurie, plantegen un conjunt de peticions àmplies [respecte el delme, la renda de la terra i el sistema senyorial] i es relacionen en certa mida amb 1789.

* A França, després de 1600 només resta el tema fiscal. L'obsessió antifiscal precedent a la Fronda (1648-53) ["Vive le roi sans taille et sans gabelle"] pot interpretar-se com que el rei és símbol de quelcom més complex.

* En el localisme hi ha un element programàtic [una consciència de comunitat rural] diferent a la consciència de classe, però no, per això, sense interès. Recordem el paper de la comunitat pagesa a l'època senyorial (Tema 3).

Llegiu l'article d'Anderle, "Els moviments camperols a l'Europa centre-oriental, segles XV-XVII", a "Materials docents".

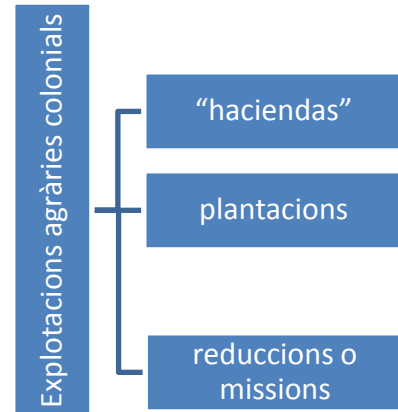
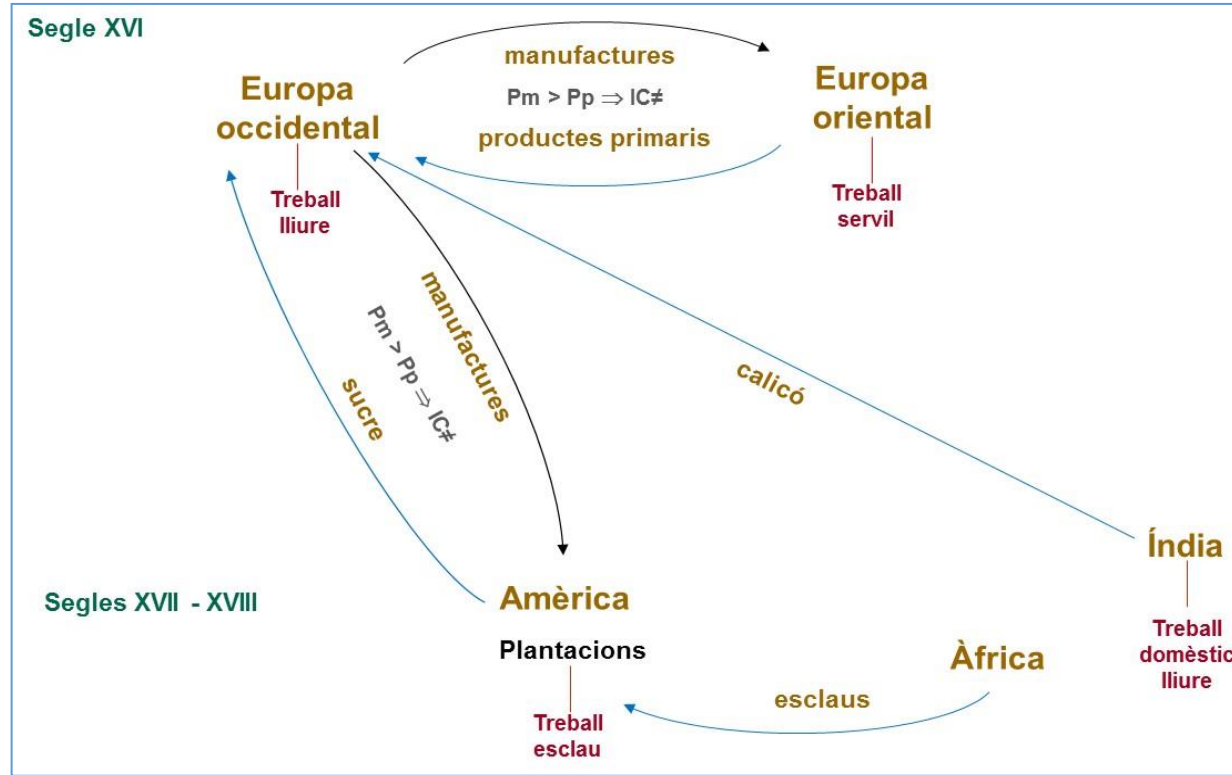
Preneu nota dels països que tenen aquests moviments, la cronologia i les causes.

- indis en mans d'“encomenderos” com a pagament de serveis a la corona.
- sovint esclavitud

“encomiendas” → “haciendas”
1542 (abolició esclavitud)

- hisenda hispanoamericana: gran propietat rural, terratinent autoritari, mentalitat senyorial, mà d'obra dependent, poc capital per funcionar, mercat local, regional, entre zones d'una colònia o, com a molt, entre colònies. No lligada a l'Atlàntic, encara que hi ha zones i moments que cal matisar.

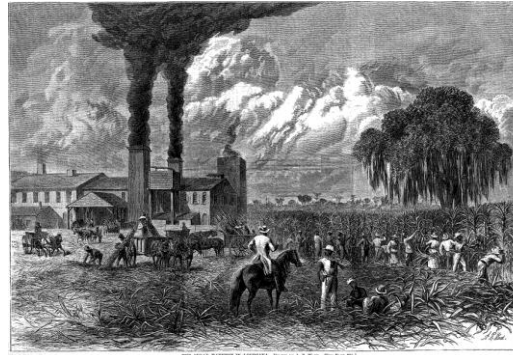
Palenques: poblats inspirats en Àfrica que fan esclaus fugits.

- 1632: supressió del treball assalariat obligatori
- es passa a treballar amb “gañans” [jornalers permanents] les hisendes, els quals finalment estaran sotmesos al peonatge per deutes {a finals XVII- i. XVIII era freqüent referir-se als “gañans” o “naboríes” com a propietat de la hisenda}.
- vincular els indis al peonatge per deutes estalvia diners respecte a tenir esclaus.

Plantacions

- 1527 → els portuguesos exploten metòdicament el “palo brasil” [[lleguminosa que s’empra per ebenisteria i construcció d’instruments musicals] i crearen plantacions de mandioca i de canya de sucre. Esclaus negres africans i més tard esclaus indis.
- els primers intents de fer sucre i tabac al Carib es feren en base a serfs contractats i no esclaus. Els serfs contractats treballen durant un temps com a serfs i, en acabar el contracte, reben terres. Quan s’acabaren les terres que es donaven als contractats un cop acabat el contracte, aleshores començaren a importar esclaus africans.
- finals XVII: esclaus al Carib
- inicis XVIII: esclaus a les colònies continentals del sud de Nord-Amèrica.

- plantació típica segons estudis sobre la Guaiana francesa al segle XVIII
 - de 50 a 150 esclaus, essent aquesta darrera xifra la que dona més rendibilitat
 - casa del propietari i annexes, cases empleats lliures, cabanes esclaus negres, locals pel benefici, tallers artesanals, reparació, dipòsits, hospital, capella de vegades.
 - capitals de comerciants de la colònia o Europa.
 - terres cultivades [productes per a l’exportació {canya, cacau, cotó,...} més aliments per esclaus], ramats [bous per treball i carn, cavalls,...], pastures, erms [recol·lectar, reserva], infraestructures per al transport.

També hi ha “haciendas” i plantacions gestionades per jesuïtes

Història Agrària

Reduccions o missions indígenes
→ empreses agrícoles, principalment promogudes per jesuïtes; a selves sud-americanes XVII i XVIII [Amazònia, Paraguai, nord-oest argentí, conca de l’Orinoco, nord de l’actual Bolívia, etc.]. Organització comunal, yerba mate [aliment principal dels indis guaranís del Paraguai], productes ramaders i recol·lecció de forestals. Parcel·les familiars.

- reduccions o missions: per als indis guaranís; els ensenyen l’agricultura, artesanía, música, i els defensen dels tractants d’esclaus que es practicava, tot i la prohibició a la corona espanyola.
- règim comunitari i no es podien vendre les terres.
- franciscans i sobre tot jesuïtes creen reduccions al Paraguai, la Mesopotàmia (NE) d’Argentina i el sud del Brasil.
- reduccions guaranís 30 pobles missioners creats des del segle XVII.
60 reduccions amb 20.000 famílies el 1760

Sistemas de treball a la Hispanoamèrica colonial (XVI-XVIII)

CUADRO 4: Continuación

Área	Región	Sector de actividad	XVI	Siglos XVII	XVIII
Chile	Central	Agricultura	E _____	_____	_____
			S _____	_____	_____
	Norte	Minería	P _____	_____	_____
			E _____	_____	F _____
Argentina	Norte y Centro	Agricultura	E _____	R _____	?
	Río de la Plata	Artesanías	_____	¿P _____	?
		Ganadería	_____	_____	F _____
			_____	EA _____	_____
Paraguay	Paraguay	Agricultura urbano	E _____	_____	_____

REFERENCIAS: E: Encomienda; S: Esclavitud indígena; EA: Esclavitud africana; R: Repartimiento; P: Peonaje o yanaconaje; F: Trabajo libre.

ADVERTENCIA: El cuadro es una versión ampliada y modificada del que aparece en Juan y Judith Villamarín, *Indian Labor...*, Op. cit., p. 2. Las líneas punteadas indican modificaciones en el sistema de trabajo; los signos de interrogación, inseguridad en cuanto a si la evolución ha sido la que se indica. Debe notarse que un cuadro como este es necesariamente imperfecto, y sacrifica la exactitud en aras de un panorama general rápido.

CARDOSO, C.F.S. i H. PEREZ BRIGNOLI, *Historia económica de América Latina*, 2 vols., Crítica, Barcelona, 1979.

Anoteu algun exemple per si cal incloure-ho a l'examen.

Esclavitud: dades bàsiques i procés de liquidació

aproximadament una desena de milions d'esclaus sortits d'Àfrica (+ 25 % o més per morts durant el viatge).

impacte gran en les societats caçades.

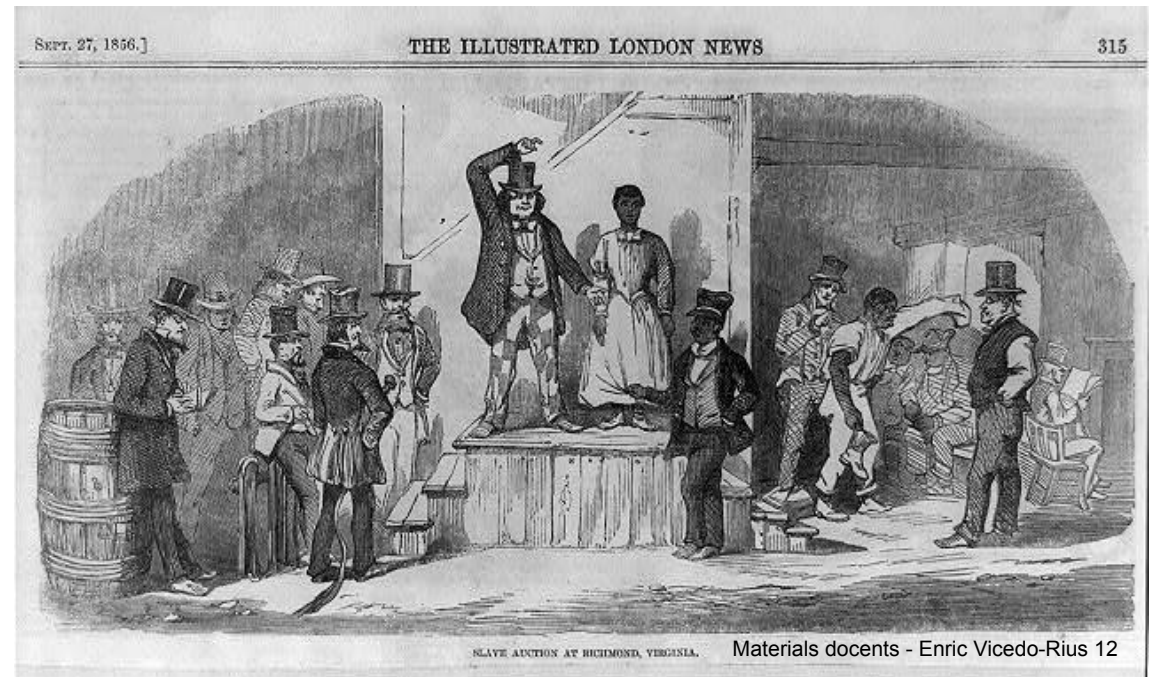
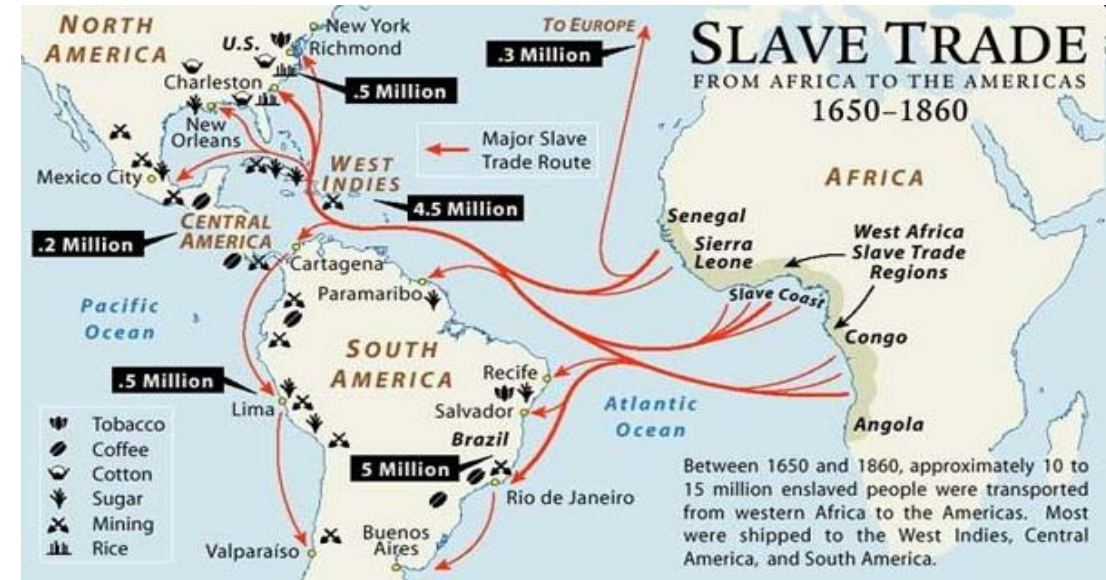
al segle XVIII, quantitat semblant al XVI, XVII i XIX junts.

De negrers negres a negrers blancs.

esclavitud a les societats africanes:

procedència

- ↳ Senegal i Gàmbia: no massa però estable
- ↳ Costa d'Or i Costa d'Esclaus [Ghana, Togo, Dahomey, Nigèria) → la major part del XVII i XVIII
- ↳ Delta del Níger (XVIII →); gran importància al contraban del XIX després de la prohibició
- ↳ Congo i Angola: força durant els quatre segles

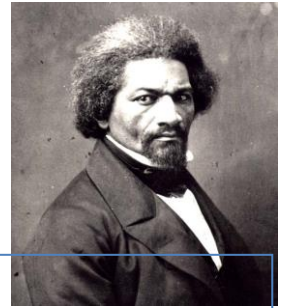
Europa

- Locke, Voltaire, Diderot, Rousseau: esclavitud ≠ dignitat i drets persona.
- 1727, A Anglaterra i Pennsilvània, els quàquers (Societat d'Amics) condemnen l'esclavitud.
- 1765, Societat Antiesclavista a Anglaterra.
- 1772, abolicció a les Illes Britàniques.
 - ↳ la marina britànica és l'encarregada de vigilar les aigües territorials britàniques primer, i després els vaixells amb el seu pavelló.
- 1787, GB envia a Sierra Leone a esclaus que no són ben rebuts.
- 1807, prohibit importar a les possessions britàniques, però continua legal ⇒ contraban.
- Anglaterra crea una colònia amb esclaus rescatats a Sierra Leone.
- 1808-60, uns 70.000 esclaus alliberats sobretot per la marina britànica a prop de Freetown (problemes amb els indígenes).
- 1834, el Parlament britànic allibera tots els esclaus de l'imperi amb indemnització.
 - ↳ promou la total abolicció per tal d'evitar la competència de les economies esclavistes.
- 1815, Congrés de Viena abolicció.
- 1815, Portugal es compromet a centrar-se en l'hemisferi sud (esclaus d'Angola → Brasil).
- 1888, supressió de l'esclavitud al Brasil.
- 1848, França (II República), abolicció de l'esclavitud a les colònies franceses.
- 1849, França crea Libreville a Gabón i la fa la seu de l'administració colonial francesa.

Història Agrària

Abolicionisme

USA

- Frederick Douglass [circa 1818 – February 20, 1895] → líder negre del moviment abolicionista.
- 1789-1830: abolicció als estats al nord de Maryland.
- 1804, USA prohibeix importar esclaus.
- 1831: New England Antislavery Society .
- USA, empresa privada per repatriar esclaus alliberats: “American Colonization Society”.
- 1821, compra un tros de Sierra Leone i es crea la ciutat de Monròvia (15.000 esclau d'USA i 5.000 d'alta mar); mal rebuts.
- es crea Libèria, primer autonomia, després independència, constitució feta a Harvard; el 1841 el primer governador negre.
- 1865: 13ª esmena de la constitució: abolicció.

El ferrocarril subterrani fou el nom que rebé una xarxa de persones que abans de l'abolició portaven esclaus des del sud esclavista al nord lliure dels USA. Harriet Tubman (c.1820-1913) fou una de les activistes més significades.

